

Læstadiusvalmue

Papaver radicatum ssp. *laestadianum*

Læstadiusvalmue er en av to norske raser av islandsvalmue, den andre er fjellvalmue. Den skiller seg fra fjellvalmue hovedsakelig ved et annet kromosomtall. Rasen er bare kjent globalt fra noen få fjell i Troms og i Torne lappmark i Sverige og er sårbar fordi den er knyttet til voksesteder i høgfjellet der klimaendringer kan slå negativt ut.

Status
Kategori sårbar (VU) i Norsk rødliste for arter 2010.

Utbredelse av læstadiusvalmue.

Kjennetegn

Læstadiusvalmue er en underart av arten islandsvalmue i valmufamilien. Navnet skyldes at presten og botanikeren Lars Levi Laestadius (1800-1861) var den første som fant planten, på fjellet Påltsa i Torne lappmark i Sverige. Islandsvalmue hører til en gruppe med arktiske og alpine valmuer som trolig er nærmere beslektet med slekta valmuesøster (*Meconopsis*), med utbredelsessentrum i Himalaya, enn med de andre valmuene. I Norge har vi tre hjemlige arter som hører til denne gruppen: islandsvalmue, kolavalmue og polarvalmue. Disse artene kjennetegnes av flikete blader i rosetter, en eller flere bladløse stengler fra hver rosett, hver stengel med én blomst, og fire kronblad som enten er kvite (polarvalmue) eller sitrongule (alle tre artene). Alle artene har kvit og/eller gul melkesaft og er hårete. Polarvalmue har kapsel som er breiest nær toppen og bøyde stengler. Islands- og kolavalmue har kapsler som er breiest på eller litt over midten og rette stengler. Hos islandsvalmue dekker bladflikene over hverandre, og hår på planten er som regel lengre enn 2 mm. Kolavalmue er en nærstående art som har godt atskilte bladfliker og hår som er kortere enn 2 mm. De to underartene av islandsvalmue, fjellvalmue og læstadiusvalmue, er svært like både i utseende og genetisk, men fjellvalmue har ett sett mer med kromosomer enn læstadiusvalmue. Det er årsaken til at det for tiden aksepteres to underarter. Arrskiva er litt smalere enn kapselen hos læstadiusvalmue, mens den hos fjellvalmue er omtrent like brei som kapselen. Det er blitt beskrevet ti underarter av islandsvalmue i Norge. De er blitt knyttet til overvintringsteorien og er blitt brukt som 'bevis' for denne, men disse underartene understøttes ikke av nyere genetiske undersøkelser. Den høyeste diversiteten i den artsgruppen som fjell- og polarvalmuene hører til finnes rundt Beringstredet, ikke i Skandinavia. Hvis man skulle bruke det samme

underartsbegrepet i Alaska som er blitt brukt i Norge, så ville man hatt hundrevis av underarter i Alaska.

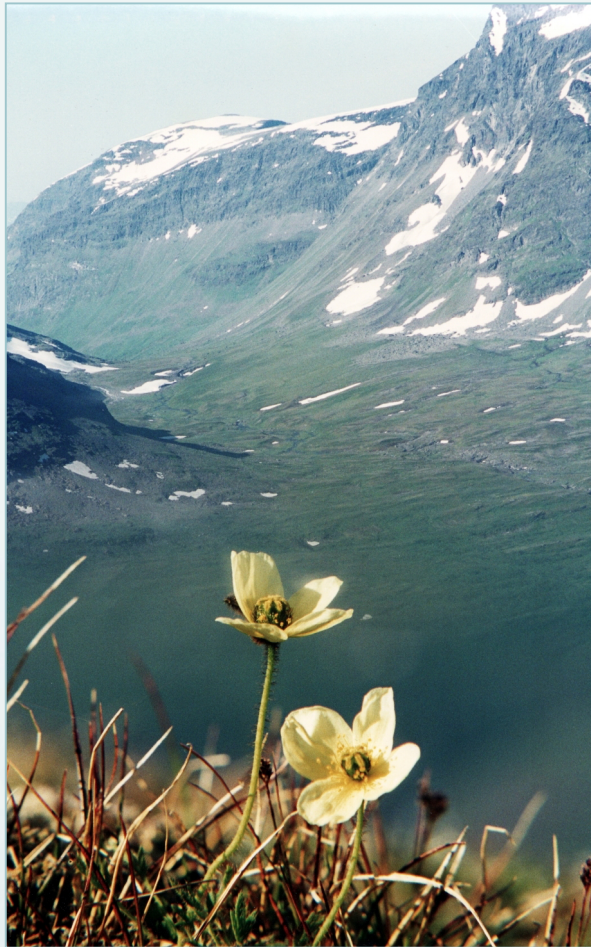
Utbredelse

Læstadiusvalmue er bare kjent fra noen fjell i Balsfjord, Målselv og Storfjord i indre Troms i Norge og fra fjellet Påltsa i Nord-Sverige. Arten er symbolet i kommunevåpenet for Storfjord. Arten islandsvalmue er kjent fra Island, Færøyene, flere delområder i Sør- og Midt-Norge og fra Nord-Skandinavia nord til Vest-Finnmark.

Biologi

Islandsvalmue er knyttet til gruset og steinete elvører, ferske morener, rasmark og oppfrysingsmark i høgfjellet, på grus på fjellplatåer og en sjelden gang på vegkanter. Underarten læstadiusvalmue er i hovedsak kjent fra oppfrysingsmark i høgfjellet med unntak fra en elvørolkalitet. Islandsvalmue har ingen muligheter for vegetativ formering. Undersøkelser gjort på fjellvalmue viser at arten setter om lag like mange frø ved sjøpollinering som ved krysspollinering. Det er ingen grunn til å tro at dette ikke skulle være tilfelle for rasen

Læstadiusvalmue på fjellet Markos i Storfjord, 1140 meter over havet. I bakgrunnen sees Postdalen.

læstadiusvalmue også. Islandsvalmue kan blomstre omtrent fra snøen smelter til snøen kommer igjen på høsten, spesielt i dynamiske populasjoner (i rasmarker). Pollenet slippes litt før arret er modent, men med overlapp, og sjølpollinering ved at pollenbærerne bøyer seg inn over arret er observert flere ganger. Det er også mulig at noe krysspollinering skjer ved hjelp av fluer. En plante kan produsere tusenvis av frø i løpet av en sesong. Kapselstengelen blir stiv, noe som gjør at frøene kan slynges ut av kapselen et lite stykke i sterk vind eller hvis et dyr kommer bort i den. Ellers spres frøene ved hjelp av tyngdekraften og ved hjelp av vind på snø/is. Sistnevnte er en mye mer effektiv spredningsmåte i Arktis enn i de boreale fjellområdene som gjelder for denne læstadiusvalmuen. Demografistudier har vist at gjennomsnittsalderen til en fjellvalmueplante trolig er 7-8 år, avhengig av voksestedet.

Bestandsstatus

Læstadiusvalmue vurderes som sårbar (VU) på grunn av få lokaliteter med relativt individfattige populasjoner. Den er dessuten knyttet til en naturtype som er særlig sårbar for klimaendringer: frostmark i høgfjellet. Arten er globalt kjent fra 11 lokaliteter i indre Troms og fra to i Torne Lappmark i Sverige. De norske lokalitetene ligger i Balsfjord (Lille Russetind og Sohtungaisi), Målselv (Caucigaisi) og Storfjord (Favrrosvarri, Mannfjellet, Markusfjellet, Paras, Gaskamus Viessogasgaisi, Halvordalvatnet, Poikkiharjunjavri og Borrenes) i Troms. Borrenes er en elveør-forekomst, de andre på flytjord i fjellet. Forekomsten i Markusfjellet anslås til ca. 1000 individer; de andre er trolig mindre. Planten er ikke i tydelig tilbakegang, men den er knyttet til voksesteder som er sårbare ved temperaturøkning, dvs. flytjord og snøleier.

Referanser

- Elven, R. 2007. Bakgrunn for endringer i Lids flora 2005. 1. Kråkefotfamilien til ripsfamilien. Blyttia 65: 21–43.
- Gjærevoll, O. 1990. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. II. Alpine plants. Tapir, Trondheim.
- Granmo, A. Utarbeidet. Handlingsplan for læstadiusvalmue. Fylkesmannen i Troms. Utarbeidet, ikke vedtatt.
- Nilsson, Ö. 2001. *Papaver* L. (s. 345–368) i Jonsell, B. (utg.). 2001. Flora Nordica, 2. The Bergius Foundation, The Royal Swedish Academy.
- Heggelund, J. 1993. Nye lokaliteter for læstadiusvalmue (*Papaver laestadianum*) i Signaldalen. Polarflokken 17: 471–484.
- Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk Rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.
- Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk flora, 7. utgåve ved Reidar Elven. Det norske samlaget, Oslo. 1230 s.
- Nordal, I., Hestmark, G. & Solstad, H. 1997. Reproductive biology and demography of *Papaver radicum* - A key species in Nordic plant geography. Opera Botanica 132: 77–87.
- Solstad, H. 2009. Taxonomy and evolution of the diploid and polyploid *Papaver* sect. *Meconella* (Papaveraceae). Ph.D.-thesis, Univ. Oslo, Oslo.